

วิวัฒนาการพรรคการเมืองของต่างประเทศ

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

(บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, ๒๕๕๕)

ระบบพรรคการเมืองของเยอรมันนับว่ามีอายุน้อยเมื่อเทียบกับของอังกฤษซึ่งสามารถสืบประวัติไปได้ถึงสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ หรือของฝรั่งเศส ซึ่งยังสืบสาวไปได้ถึงการปฏิวัติฝรั่งเศส ปี ค.ศ.๑๗๘๙ สำหรับเยอรมันนั้น นับได้ว่าเริ่มยุคของพรรคการเมืองตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๔๘ เป็นต้นมา ซึ่งเป็นปีที่ปัญญาชนเยอรมันจากทุกสารทิศมาชุมนุมกันทำการปฏิวัติของเหล่าปัญญาชน๘๗ และแม้ว่าการปฏิวัติครั้งนี้จะไม่ประสบผลสำเร็จ แต่ก็ถือได้ว่าเหตุการณ์ครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับระบบพรรคการเมืองที่มีพื้นฐานมาจากทั่วประเทศ มิใช่เป็นเพียงกลุ่มคนที่มีแนวความคิดใกล้เคียงกัน ที่มารวมกันเป็นพรรคเฉพาะในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งดังแต่ก่อนอีกต่อไป

เท่าที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงการกำหนดจุดเริ่มต้นของระบบพรรคการเมืองในเยอรมันเท่านั้น แต่พัฒนาการของมันนั้น อาจกล่าวได้ว่า ต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งที่ขัดขวางพัฒนาการของระบบพรรคการเมืองในระยะเริ่มต้น ก็คือ ทฤษฎีว่าด้วยรัฐของเยอรมันในสมัยนั้น นับแต่ต้นศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ทฤษฎีว่าด้วยรัฐได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมากจากแนวความคิดของ G. W. F. Hegel ซึ่งเห็นว่ารรัฐนั้นก็คือการปรากฏเป็นจริงของความคิดทางด้านจารีตนั้นเอง (Der Staat ist die Wirklichkeit der sittlichen Idee.) และแม้ว่าตามหลักการของรัฐสมัยใหม่นั้น จะเน้นที่ความเป็นปัจเจกชนอย่างมาก แต่ Hegel ก็เห็นว่าปัจเจกชนจะอยู่ได้ก็ต่อเมื่อรัฐนั้นโดยแก่นแท้แล้วมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเท่านั้น

ในเมื่อรัฐจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การตั้งเป็นพรรคการเมืองจึงถูกมองว่าเป็น “กลุ่มกำลังของคนส่วนน้อย” หรือ “กลุ่มที่บังเอิญมีผลประโยชน์พิเศษร่วมกัน” กลุ่มเหล่านี้จึงควรได้รับการ “จัดการ” เสียแต่ต้น ในขณะที่อำนาจของพระเจ้าไกเซอร์จะได้รับการพิจารณาว่าเป็นการปรากฏเป็นจริงของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของรัฐ

แม้จะเป็นการต้านกระแสความคิดของยุคสมัย แต่ความจำเป็นที่จะต้องมีการเมืองนั้นก็ปรากฏให้เห็นเด่นชัดขึ้นทุกที ทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมืองทฤษฎีแรกจึงได้เกิดจากสาสน์ศิษย์ของ Hegel ชื่อ Arnold Ruge ซึ่งมองพรรคการเมืองว่า เป็นก้าวอย่างจากการวิพากษ์วิจารณ์ทางทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติด้วยการลงมือดำเนินการ และเห็นว่าการเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองดำเนินงานในทางการเมืองอย่างอิสระ ก็จะส่งผลเช่นเดียวกับการรับรองเสรีภาพทางวิชาการ ซึ่งก่อให้เกิดการนำเอาทฤษฎีไปปฏิบัติให้ได้ผลเป็นจริง แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นที่ยอมรับในทางวิชาการแล้ว พรรคการเมืองในความเป็นจริงก็ยังคงอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดต่าง ๆ มากมาย สำหรับในด้านลำดับความเป็นมาของพรรคการเมือง จะได้พิจารณาต่อไปตามยุค ดังต่อไปนี้

๑. ยุคของพรรคการเมืองตามโลกทรรศน์ (ค.ศ. ๑๘๔๘ - ๑๘๗๘)

ในยุคนี้การรวมตัวกันทางการเมืองเป็นไปตามข้อเรียกร้องต่างๆ ซึ่งมักแพร่หลายทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนั้นประเทศเยอรมันยังมีลักษณะเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อย จึงมีการเรียกร้องสำคัญๆ เช่น “เอกภาพและเสรีภาพ” “กษัตริย์และปิตุภูมิ” “รัฐธรรมนูญ” ตามแนวการเรียกร้องเหล่านี้มีกลุ่มเสรีนิยมเป็นตัวแกนสำคัญ จนมีการรวมกันตั้งเป็นสมาคมชาติในปี ค.ศ.๑๘๕๙ ตั้งพรรคก้าวหน้าเยอรมันในปี ค.ศ.๑๘๖๑ และพรรคชาติเสรีนิยมขึ้นในช่วงสงครามระหว่างเยอรมันกับออสเตรีย ค.ศ.๑๘๖๖/๖๗ นอกจากกลุ่มเสรีนิยมแล้ว ยังมีกลุ่มอนุรักษนิยม

ซึ่งเป็นฝ่ายที่ต้องตามแก้เกมการเมืองมาโดยตลอด เพิ่งจะตั้งพรรคอนุรักษนิยมเยอรมันในปี ค.ศ.๑๘๗๖ กลุ่มนี้ส่วนใหญ่ก็คือ กลุ่มข้าราชการนั่นเอง กลุ่มนี้จึงฟังกลไกของรัฐมากกว่าที่จะใช้กลไกในระบบพรรคการเมือง

นอกจากจะมีฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายอนุรักษนิยมแล้ว ในพัฒนาการของพรรคการเมืองเยอรมันก็ยังมีกลุ่มที่สาม คือ กลุ่มที่เป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก กลุ่มคาทอลิกนี้มีบทบาทตั้งแต่การประชุมร่างรัฐธรรมนูญที่ Paulskirche ใน Frankfurt/M ปี ค.ศ.๑๘๔๘/๔๙ แล้ว และมีบทบาทเรื่อยมาจนตั้งเป็นพรรค “ศูนย์กลาง” ในปี ค.ศ. ๑๘๗๐ กลุ่มนี้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชนกลุ่มน้อย ทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านและต้านกระแสความพยายามของฝ่ายต่างๆ ที่จะรวบอำนาจมาเป็นของฝ่ายตน

ลักษณะโดยทั่วไปของพรรคการเมืองในยุคนี้ ไม่ว่าจะในโลกทรรศน์ในแนวใดก็จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นพรรคการเมืองของผู้ที่มีชื่อเสียงในสังคม การบริหารพรรคจำกัดอยู่เพียงการทำงานของคณะกรรมการเลือกตั้งของพรรคและผู้ที่ใช้บริหารพรรคจะไม่ได้รับค่าตอบแทน ฉะนั้นแควดวงของผู้บริหารพรรคจึงจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่ของผู้ที่มีชื่อเสียงและมีฐานะในสังคม

สำหรับกิจกรรมหลักของพรรคนี้ จะแสดงออกทางสมาชิกสภาฯ โดยในสภาผู้แทนราษฎรจะมีการแบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่มย่อยในสภาฯ (Fraktion) กลุ่มย่อยในสภาฯ นี้ โดยหลักแล้วก็คือ สมาชิกสภาฯ ที่สังกัดพรรคเดียวกัน แต่ทั้งนี้และทั้งนี้ก็ไม่เป็นการเสมอไป เนื่องจากเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในสมัยนั้น สมาชิกสภาฯ ที่ได้รับเลือกเข้ามาแล้วมีเสรีภาพที่จะเลือกสังกัดกลุ่มย่อยตามที่ตนเองต้องการได้ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ.๑๘๖๑ ว่า พรรคก้าวหน้า (Fortschrittspartei) ได้ประกาศนโยบายสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาแห่งรัฐของแคว้นปรัสเซีย จากนโยบายของพรรคนี้ประชาชนได้เลือกสมาชิกจำนวนหนึ่งเข้าไปในสภา แต่ปรากฏว่ามีสมาชิกที่ได้รับเลือกตามนโยบายนี้เพียงส่วนเดียวเท่านั้น ที่สมัครเข้าสังกัดกลุ่มย่อยในสภาฯ ของพรรคก้าวหน้าในสภาฯ ที่กล่าวถึงนี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งภายในพรรคจนอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มย่อยในสภาฯ ของพรรคใดก็คือพรรคนั้นตามความเป็นจริงนั่นเอง

กลุ่มย่อยในสภาฯ จะพยายามเข้าหาประชาชนอยู่เสมอ เพื่อให้ข้อมูลและแสดงจุดยืนของตนที่มีต่อปัญหาที่กำลังได้รับการพิจารณาอยู่ในสภาฯ ตั้งแต่สมัยที่มีการประชุมร่างรัฐธรรมนูญที่ Paulskirche แห่งเมือง Frankfurt/M มาแล้ว ที่มีการเริ่มให้ข้อมูลแก่ประชาชน โดยสมาชิกสภาฯ แต่ละคน จะใช้วิธีส่งจดหมายไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประจำท้องถิ่นของตนและพัฒนาต่อมาจนเป็นการออกหนังสือพิมพ์ของพรรคต่าง ๆ

๒. ยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงไปสู่พรรคการเมืองที่คำนึงถึงผลประโยชน์ (ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๗๘ - ๑๘๑๔)

จากการที่รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ.๑๘๗๑ ได้บัญญัติหลักความทั่วไป ความเสมอภาคสำหรับการเลือกตั้งซึ่งต้องเป็นไปโดยตรงและลับ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมอย่างรวดเร็ว และการที่แคว้นเล็กแคว้นน้อยของเยอรมันมารวมกันเป็นปึกแผ่นในปี ค.ศ. ๑๘๗๑ ทำให้ปัญหาเรื่องความเป็นเอกภาพของชนชาติเยอรมันหมดความสำคัญลงไป ปัญหาเฉพาะหน้าในขณะนั้นก็คือ ปัญหาที่ว่า จะปล่อยให้มีการเก็บภาษีผ่านแดนระหว่างมลรัฐต่อไปหรือจะปล่อยให้สินค้าผ่านแดนได้อย่างเสรี และปัญหาว่าสมควรจะให้รัฐเข้ามามีบทบาทควบคุมในทางเศรษฐกิจหรือไม่หลังจากที่ได้ใช้หลักเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมานาน

ปัญหาเหล่านี้ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้พยายามเข้าไปมีบทบาทในพรรคต่าง ๆ ด้วย ทำให้ความขัดแย้งในปัญหาที่กล่าวแล้วนั้น เข้าไปเป็นปัญหาภายในของพรรค จนพรรคใหญ่พรรคหนึ่ง คือ พรรคเสรีชาตินิยม ซึ่งมีแนวทางเสรีนิยมมาแต่ดั้งเดิม มีการต่อสู้กันทางความคิดภายในพรรคจนถึงขั้นแตกหักความแตกแยกในกลุ่มเสรีนิยมด้วยกันเองทำให้อิทธิพลของกลุ่มนี้ต่อการดำเนินนโยบายของอาณาจักรในสมัยนั้น

ลดความสำคัญลงไปมาก Friedrich Naumann พยายามที่จะเปลี่ยนแนวทางของพรรคจากแนวชาติเสรีนิยม (National liberalism) ให้กลายเป็นสังคมนิยม (Sozialliberalismus) แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ

สำหรับกลุ่มแนวอนุรักษนิยมนั้น ก็ประสบปัญหาเดียวกันกับกลุ่มเสรีนิยม แต่กลุ่มอนุรักษนิยมนี้ ได้เปรียบกว่าในแง่ที่ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระเจ้าไกเซอร์ทั้งยังได้รับประโยชน์จากระบบศักดินาที่เน้น การทหารในสมัยนั้น โดยได้รับเลือกตั้งเข้าสู่สภาแห่งรัฐปรัสเซียจนได้เสียงข้างมาก เนื่องจากมีการใช้กฎหมาย เลือกตั้ง โดยแบ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเป็น ๓ ชั้น ทั้งนี้เพราะพรรคนี้ดำเนินนโยบายจงรักภักดีต่อองค์พระเจ้าไกเซอร์ และดำเนินนโยบายของรัฐตามแนวคำสอนทางคริสต์ศาสนา โดยแฝงการสนับสนุนผู้มีที่ดินผืนใหญ่ไว้เบื้องหลัง

ขณะที่พรรคอนุรักษนิยมถือว่า การพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นแนวนโยบายของ รัฐนั้น มีพรรค ๆ หนึ่งที่นำหลักผลประโยชน์ของสังคมมาเป็นแนวทางของพรรค พรรคดังกล่าวนี้ก็คือ พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยเยอรมัน (Sozialdemokratische Partei Deutschland หรือ SPD) พรรคนี้เริ่มต้นจากสมาคม กรรมกรเยอรมันทั่วไป แนว Ferdinand Lassalle ซึ่งมีแนวความคิดแบบรัฐสังคมนิยม ต่อมา Wilhelm Liebknecht ได้นำคำสอนของ Karl Marx กับ Lassalle เข้าด้วยกัน แต่ท้ายที่สุดแนวความคิดของ Marx ก็ได้รับความเชื่อถือมากกว่า หลังจากที่ได้มีการยกเลิกกฎหมายห้ามตั้งพรรคแนวสังคมนิยมในปี ค.ศ. ๑๘๙๐ พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย เยอรมันได้พัฒนาตัวเองจนกลายเป็นพรรคสังคมนิยมที่ใหญ่ที่สุดของภาคพื้นยุโรป ในระหว่างนั้นก็มี การต่อสู้กันทางความคิดระหว่างสองแนวทางด้วยกัน คือ ระหว่างผู้ที่ถือแนวความคิดว่า ระบอบสังคมนิยมนั้นจะ ได้มากี่โดยการปฏิวัติเท่านั้น กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเห็นว่าควรดำเนินทางปฏิรูปมากกว่า ฝ่ายหลังนี้ถูกกล่าวหาว่าเป็น พวกถอยหลังเข้าคลอง และเป็นฝ่ายพ่ายแพ้การประชุมพรรค ปี ค.ศ. ๑๙๐๑ และ ๑๙๐๓ แต่พวกถอยหลังเข้าคลองนี้ ก็ไม่ลดละความพยายามและได้กลายเป็นผู้ชนะที่แท้จริงในภายหลัง โดยอาศัยความช่วยเหลือจากสหภาพ แรงงานอิสระต่างๆ สหภาพแรงงานจึงมีส่วนผลักดันให้พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยเยอรมันกลายสภาพจากพรรค ตามแนวโลกทรรศน์อย่างเดียวมาเป็นพรรคที่ถือแนวผลประโยชน์ของสังคมที่จะต้องสร้างความเป็นธรรมในสังคม ขึ้นมา

แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีพรรคที่ยังคงความเป็นพรรคการเมืองตามแนวโลกทรรศน์โดยไม่เปลี่ยนแปลง ก็คือ พรรคศูนย์กลางซึ่งตามชื่อนั้นก็บ่งถึงความเป็นศูนย์กลางของความหลากหลายในสังคม โดยมีศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกเป็นแกน วิวัฒนาการของพรรคนี้หากจะเทียบเท่ากับพรรคอื่น ๆ ที่หันมาจากแนวโลกทรรศน์เดิม ไปดำเนินนโยบายผลประโยชน์อย่างชัดเจน ก็คงจะกล่าวได้แต่เพียงว่า พรรคศูนย์กลางนี้เดิมมีมูลเหตุชกแจงใจ อย่างสำคัญที่จะให้พรรคเป็นตัวแทนของกลุ่มย่อย ๆ และชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ เพื่อเป็นปากเสียงแทนพวกนี้ในรัฐ ชาติเยอรมัน ซึ่งกำลังเป็นปีกแผ่นขึ้นทุกทีและมองข้ามกลุ่มชนกลุ่มน้อยนี้ไป แต่ต่อมาในทางปฏิบัติ พรรคก็เริ่มหัน มาสนใจปัญหาการชดเชยความแตกต่างในทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มย่อยต่าง ๆ ในหมู่ผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกของเยอรมันด้วยกัน

พรรคทุกพรรคของเยอรมันในยุคนี้ ต่างมีแนวโน้มที่จะต้องมีการจัดองค์กรให้สอดคล้องกับจำนวน สมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น Friedrich Naumann ได้เขียนไว้ในปี ค.ศ. ๑๙๐๖ ว่าอนาคตของเยอรมันนั้นไม่อาจจะดำเนิน ไปได้โดยปราศจากการเข้าร่วมของพรรคมวลชนต่าง ๆ นับว่านักเสรีนิยมชาวเยอรมันท่านนี้เป็นผู้ที่มองเห็นการณ์ไกล ดังจะเห็นได้จากจำนวนสมาชิกพรรคของแต่ละพรรค โดยพรรค SPD มีสมาชิกในปี ค.ศ. ๑๙๑๓ ทั้งสิ้น ๙๘๓,๐๐๐ คน ในขณะที่พรรคศูนย์กลาง (Zentrum) มีสมาชิก ๘๐๕,๔๗๘ คน สำหรับพรรคชาติเสรีนิยม นับว่ามีสมาชิกน้อย ที่สุดคือ เพียง ๒๘๔,๐๐๐ คนเท่านั้น

การที่พรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกมากขึ้น และเมืองค์กรบริหารถาวรแทนที่จะเป็นเรื่องของการประชุมเป็นครั้งคราวระหว่างกรรมการที่สมัครใจเข้ามาช่วยงานของพรรคโดยไม่หวังผลตอบแทน ทำให้พรรคการเมืองเองมีน้ำหนักในทางการเมืองมากขึ้น Friedrich Naumann เองก็ได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้แล้วว่า องค์กรของพรรคนี้จะต้องทำกันแบบมืออาชีพ คือ จำเป็นจะต้องมีเจ้าหน้าที่ดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ นับแต่ต้นศตวรรษนี้เป็นต้นมา พรรคต่างๆ จึงเริ่มจ้างพนักงานเข้ามาทำงานประจำต่าง ๆ ของพรรค และมีการขยายสาขาพรรคออกไป ในปี ค.ศ. ๑๙๑๓ พรรค SPD มีเลขาฯ ประจำในเขตใหญ่ ๕๐ คน และเลขาฯ ประจำเขตเลือกตั้งอีก ๑๐๐ คน

เมื่อมีการตั้งองค์กรถาวรของพรรคขึ้นมา ก็จะมีปัญหาค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของพรรคว่าจะได้มาจากไหน เดิมพรรคต่างๆ อาศัยเงินบริจาคจากผู้บริจาคคนสำคัญประจำแต่ละพรรค แต่เมื่อค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เงินค่าบำรุงพรรคจากสมาชิกของพรรคเองที่เพิ่มจำนวนขึ้น ก็มีบทบาทในการช่วยค่าใช้จ่ายของพรรคมากขึ้น บางพรรค เช่น SPD ก็ยังมีรายได้จากการออกหนังสือพิมพ์ของพรรคอีกด้วย

๓. ยุคของพรรคการเมืองในระบอบรัฐสภาเต็มรูปแบบ (ปี ค.ศ. ๑๙๑๙ - ๑๙๓๓)

เหตุการณ์ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ที่กลุ่มทหารเรือก่อกบฏ จนทำให้พระเจ้าไกเซอร์วิลเฮล์มที่สองทรงสละราชสมบัติ นับว่าเป็นการสิ้นสุดของระบอบการปกครองที่รัฐบาลไม่ต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาไปด้วย เนื่องจากในระบอบเก่าดังกล่าวนี้ พระเจ้าไกเซอร์ทรงแต่งตั้งและถอดถอนนายกรัฐมนตรีแห่งราชอาณาจักร (Reichskanzler) ศูนย์กลางแห่งอำนาจอยู่ที่องค์จักรพรรดิ บทบาทของรัฐสภาในสมัยนั้นจึงมีอยู่อย่างจำกัด

ต่อมามีการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นที่เมืองไวมาร์ เนื่องจากที่กรุงเบอร์ลินซึ่งเป็นนครหลวงมีแต่ความวุ่นวาย ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ชื่อว่ารัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์ ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มีการนำระบอบรัฐสภามาใช้อย่างเต็มรูปแบบ โดยเพิ่มการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงจากประชาชนเข้าไป ในระบอบนี้ พรรคการเมืองจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการเลือกตั้งรัฐบาล แต่เนื่องจากการที่รัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์กำหนดให้ใช้ระบบการเลือกตั้งตามสัดส่วนอย่างเคร่งครัด ซึ่งส่งผลให้มีพรรคการเมืองมากพรรคที่ได้รับเลือกเข้ามาในสภา รัฐบาลผสมที่ตั้งขึ้นจึงขาดเสถียรภาพ มีอายุการทำงานเฉลี่ยรัฐบาลละ ๘ เดือนเท่านั้น

นอกจากนี้แล้ว การขาดเสถียรภาพของรัฐบาลยังเป็นผลมาจากความแตกต่างระหว่างพรรคการเมืองด้วยความแตกแยกหลักก็คือ ความแตกแยกในแนวความคิดโดยเริ่มต้นจากความแตกแยกในพรรคที่เคยมีอยู่แต่ดั้งเดิม จนกลายมาเป็นความแตกแยกกระหว่างพรรคหัวรุนแรง ดังจะได้แยกพิจารณาต่อไป

ทางด้านพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (SPD) นั้น ปรากฏความแตกแยกภายในมาตั้งแต่ยุคก่อนแล้ว ที่มีการแบ่งเป็นพวกที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมตามแนวทางปฏิวัติกับพวกที่ถือแนวปฏิรูป และพวกที่ถือแนวทางปฏิบัติเป็นฝ่ายที่มีเสียงข้างมากภายในพรรค ความขัดแย้งนี้ดำเนินมาถึงจุดแตกหัก เมื่อกลุ่มเสียงข้างน้อยของพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยแยกตัวออกมาตั้งพรรคใหม่เป็นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศเยอรมนี (KPD) ขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๑๙

พรรคอนุรักษนิยมเป็นพรรคที่ได้รับความกระทบกระเทือน จากการเปลี่ยนระบอบการปกครองมากที่สุด เพราะเคยได้ประโยชน์จากการที่เป็นฝ่ายหนุนพระเจ้าไกเซอร์ และจากระบบการเลือกตั้งที่แบ่งผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งออกเป็น ๓ ชั้น พรรคอนุรักษนิยมเดิมจึงปรับตัวโดยการตั้งพรรคขึ้นมาใหม่และใช้ชื่อว่า พรรคประชาชนชาติเยอรมัน (Deutschnationale Volkspartei) ในเมื่อพรรคที่ตั้งขึ้นใหม่นี้ไม่อาจจะอิงกลไกของรัฐได้ดังแต่ก่อน จึงต้องมีการจัดองค์การของพรรคให้เข้มแข็งขึ้น และจากนโยบายที่เคยหนุนพวกเจ้าของที่ดินรายใหญ่ ก็หันมาหาพวกนายทุน เจ้าของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และขนาดกลาง เพื่อดึงคนกลุ่มนี้เข้ามาเป็นพวกเพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในขณะที่มีการก่อตั้งพรรคนี้เองก็มีความขัดแย้งปรากฏให้เห็นระหว่างแนวความคิดสองแนวทาง

ด้วยกัน กล่าวคือ แนวความคิดแรก เป็นแนวความคิดที่ปฏิเสธระบอบสาธารณรัฐของเยอรมันที่ตั้งขึ้นมาแทนระบอบกษัตริย์โดยสิ้นเชิง ส่วนแนวความคิดที่สอง ต้องการให้ระบอบรัฐธรรมนูญของอังกฤษเป็นแบบอย่าง เมื่อเวลาผ่านไปปรากฏว่าพวกที่ถือแนวความคิดแรกภายในพรรคเข้มแข็งขึ้นทุกทีจนเข้ามาคุมอำนาจภายในพรรค และดำเนินนโยบายต่อต้านรัฐโดยหันไปร่วมมือกับพวกนาซีต่อไป

สำหรับฝ่ายเสรีนิยมนั้นก็มีการตั้งพรรคขึ้นมา ๒ พรรค คือ พรรคประชาธิปไตยเยอรมัน (Deutsche Demokratische Partei) และพรรคประชาชนเยอรมัน (Deutsche Volkspartei) พรรคประชาธิปไตยเยอรมัน มีสมาชิกเด่น ๆ เช่น Hugo Preuss และ Friedrich Naumann ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทมากในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับไวมา แต่นับตั้งแต่ปี ค.ศ.๑๙๒๓ เป็นต้นมา ปรากฏว่าพรรคประชาชนเยอรมันซึ่งมีนโยบายเสรีนิยมฝ่ายขวาภายใต้การนำของ Gustav Stresemann กลับมีบทบาทมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของเยอรมันช่วงนั้น แต่อย่างไรก็ดี ในช่วงหลังจากปี ค.ศ.๑๙๓๐ เป็นต้นมา ประเทศเยอรมนีได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง อันเป็นผลมาจากการเกิดปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ในขณะที่นั้น พรรคเสรีนิยมไม่สามารถต้านกระแสการเมืองภายในประเทศที่มีแนวทางแบบ “สุดขั้ว” ได้ จึงหมดสิ้นความสำคัญไปก่อนที่สาธารณรัฐไวมาจะล่มสลายลงในปี ค.ศ. ๑๙๓๓

ในยุคของการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับไวมานี้ มีปรากฏการณ์หนึ่งเกิดขึ้น กล่าวคือ เกิดมีพรรคการเมืองประเภทหนึ่งซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วปฏิเสธการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา แต่อาศัยรูปแบบของความเป็นพรรคการเมืองเป็นเครื่องกำบัง ทำให้สามารถประกอบกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ได้ แต่กลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์ในการแฝงกายเข้าสู่วงราชการเมือง เพื่อเข้ามาทำลายระบอบการปกครองนี้ในท้ายที่สุด แล้วจัดตั้งระบอบการปกครองที่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวขึ้นมา พรรคการเมืองประเภทนี้ไม่ว่าจะมีแนวทางเป็นเผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพ หรือแนวทางชาตินิยมสุดขั้วก็ตาม จะมีลักษณะร่วมกันคือ พรรคการเมืองประเภทนี้จะมีการจัดองค์กรภายในพรรคแบบเผด็จการและฝึกคนไว้ให้พร้อมที่จะใช้กำลังเข้าทำการยึดอำนาจเมื่อเห็นว่าเวลานั้นมาถึงแล้ว

พรรคการเมืองประเภทนี้มีบทบาทกำหนดประวัติศาสตร์เยอรมันช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง คือ พรรคนาซีซึ่งมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า พรรคกรรมกรเยอรมันแนวชาติสังคมนิยม (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter-Partei หรือเรียกย่อว่า NSDAP) พรรคนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๕ มกราคม ค.ศ.๑๙๑๙ โดย นาย A. Drexler โดยใช้ชามในขณะก่อตั้งว่า พรรคกรรมกรเยอรมัน นาย A. Hitler ผู้มียศสิบโทจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและเป็นผู้ที่ผู้บังคับบัญชาทำความเห็นว่าไม่ควรส่งเสริมขึ้นเป็นนายทหารเนื่องจากขาดภาวะผู้นำ ฮิตเลอร์เข้าสมัครเป็นสมาชิกอันดับที่ ๗ ของพรรคนี้ การเข้าร่วมของฮิตเลอร์ผู้มีพรสวรรค์ในการกล่าวคำปราศรัยปลุกกระดมประชาชนช่วยให้พรรคนี้มีความเข้มแข็งขึ้นทุกที จนตัวฮิตเลอร์เองได้รับเลือกเป็นหัวหน้าพรรคในปี ค.ศ. ๑๙๒๑ หลังจากนั้น พรรคนี้ได้เข้าร่วมในความพยายามที่จะก่อการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ - ๙ เดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ. ๑๙๒๓ แต่ผลปรากฏว่าเป็นความพยายามที่ประสบกับความล้มเหลว ทำให้ฮิตเลอร์ถูกจับและพรรคก็ถูกยุบไป ในระหว่างที่ถูกจับนั้น ฮิตเลอร์ได้เขียนหนังสือว่า “การต่อสู้ของข้าพเจ้า” (Mein Kampf) เพื่อประกาศแนวทางของตน เมื่อได้รับการปล่อยตัวแล้ว ฮิตเลอร์จึงตั้งพรรค NSDAP ขึ้นใหม่ ในปี ค.ศ.๑๙๒๕ โดยมีจำนวนสมาชิกพรรคในปีนั้น ๒๗,๐๐๐ คน ในปี ค.ศ.๑๙๓๑ มีสมาชิกเพิ่มเป็น ๘๐๖,๐๐๐ คน และในปี ค.ศ.๑๙๓๓ เพิ่มขึ้นเป็น ๓ ล้าน ๙ แสนคน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถของพรรคในการโน้มน้าวจิตใจคนที่อยู่ในสภาวะสิ้นหวัง เนื่องจากว่างงานในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในช่วงนั้น นอกจากความสำเร็จในด้านจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นมากขึ้นแล้ว พรรค NSDAP ยังได้รับความสำเร็จในสภาผู้แทนราษฎรแห่งอาณาจักร (Reichstag) และสภามลรัฐต่างๆ (Landtage)

